

Et

tve-

tab

Skyld, stigma og selvmordsforsøg.
 Beboerne i japanske Fukushima lider efter
 atomulykken for fem år siden af langt flere
 psykiske lidelser end andre. I fremtiden
 bør evakueringer forberedes bedre, lyder
 konklusionen på stort forskningsprojekt.

Af Asger Røjle, *journalist*, Fukushima

tydligt

Næste gang verden står over for en stor atomkatastrofe, bør man tænke sig om en ekstra gang, inden man evakuerer store menneskemasser.

Det råd kommer fra Masaharu Maeda, der er professor i psykiatri ved det store amtslige universitetshospital i Fukushima, Japan. Han står i spidsen for en undersøgelse af den mentale sundhed og livsstil hos 210.000 evakuerede efter ulykken på atomkraftværket i Fukushima i marts 2011, hvor en tsunami fik tre reaktorer til at nedsmelte.

Her fem år efter ulykken konkluderer professor Maedas undersøgelse sammen med en større undersøgelse

af helbredsmæssige konsekvenser af atomulykken, som den er en del af, at psykiske lidelser og depressioner har haft langt større indvirkning på folks liv, end selve radioaktiviteten i området, som bortset fra de allerførste dage har været meget lav, har haft.

– Ja, for mange vil det være bedre at blive, hvor de er – forudsat, at vi kan ændre folks opfattelse af risikoen, så de kan blive boende i deres hjemby med ro i sindet, siger professor Maeda i et interview med *Magasinet P*.

Derfor er den måde, man kommunikerer risikoens omfang til de ramte befolkningsgrupper, så afgørende,

Foto: Shizuo Kambayashi/AP/Polfoto & Motoya Taguchi/Pana/Polfoto

forklarer han. Det er gået helt galt i Fukushima. Selv i dag, hvor myndighederne har givet tilladelse til, at folk flytter hjem til nogle landsbyer inden for den oprindelige evakueringszone på tyve kilometer, så er det kun otte-ti procent – fortrinsvis ældre – som flytter hjem.

Opfattelsen af, at det stadig er alt for farligt at bo i området, har ramt folk som ”en anden tsunami,” siger professor Maeda.

Deres samfund eksisterede stadig fysisk, men ikke psykologisk. Det er det, jeg kalder et tvetydigt tab.

- Masaharu Maeda, professor i psykiatri, Fukushima

Foto: Asger Røjle

Undersøgelsen, som er lavet på grundlag af såvel spørgeskemaer som interview, viser, at det i 2012, året efter ulykken, var 21,6 procent af samtlige respondenter, som viste tegn på posttraumatisk stress (PTSD). Et uhyggeligt højt tal, som også er bemærkelsesværdigt højere end ved tilsvarende undersøgelser i de andre tsunami-ramte amter længere mod nord.

I de følgende år faldt andelen i Fukushima til 17,4 procent (2013) og 17,2 procent (2014), men det bemærkelsesværdige er, at tallet vedblivende er så højt.

Det samme mønster ses i forbindelse med antallet af depressioner blandt de evakuerede. Andelen af depressioner var i begyndelsen næsten fem gange højere blandt de evakuerede fra Fukushima, end det er for befolkningsgennemsnittet. Normalt ville man vente, at tre procent af befolkningen døjer med depressioner – det viser en kontrolgruppe fra den sydjapanske ø Kyushu – men i Fukushima var der i 2012 tale

om 14,6 procent. I de følgende år faldt det til 11,7 procent (2013) og 10,3 procent (2014).

Det er igen langt flere end i de andre tsunami-ramte områder, hvor der var tragiske ulykker nok at være deprimeret over, men hvor folk ikke havde frygten for radioaktiv stråling som en ekstra belastning. I amterne Iwate og Miyagi, som målt i dødstal var hårdere ramt af tsunamien end Fukushima, var der i begyndelsen tale om depressioner hos 6,2 procent af de evakuerede.

De evakuerede i Fukushima var med professor Maedas ord ramt af et ”tvetydigt tab.” Deres huse stod der stadig og var i mange tilfælde ikke ødelagt. Men de var evakueret af frygt for en usynlig fare, radioaktiviteten i luften og jorden.

– Deres samfund eksisterede stadig fysisk, men ikke psykologisk. Det er det, jeg kalder et tvetydigt tab, forklarer professor Maeda.

Vrede og kaos

Samtidig spiller det en rolle for forskellen mellem Fukushima på den ene side og Iwate og Miyagi på den anden side, at atom-ulykken i stor udstrækning var en ”menneskeskabt katastrofe,” som flere regeringsrapporter også har kaldt den, mens tsunamien længere mod nord entydigt blev opfattet som en naturkatastrofe.

– Atom-ulykken i Fukushima var grundlæggende en menneskeskabt katastrofe, konstaterer professor Maeda.

– Folk er vrede og aggressive.

Vreden er primært rettet mod Tokyos elektricitetselskab Tepco, som ejer og driver Fukushima-værket. Men ”folk betragter embedsmændene som på Tepas side,” forklarer han, og derfor retter vreden sig også i højere grad mod myndighederne i bred forstand og hele systemet.

Han forklarer først og fremmest det store antal PTSD-tilfælde og depressioner blandt de evakuerede i Fukushima

som et resultat af, at evakueringen i de første døgn efter eksplosionerne på Fukushima-værket på anden- og tredjedagen foregik så kaotisk og uforberedt, som den gjorde.

– Folk var rædselsslagne. De vidste, at jordskælvet og tsunamien var overstået, men de frygtede eksplosionerne på atomkraftværket. Mange skrev deres sidste hilsener. Mange blev flyttet fra evakueringscenter til evakueringscenter fem gange, og ingen fik ordentlig besked om, hvad der foregik. Vi holder katastrofeøvelser mange gange om året, men vi var slet ikke forberedt på den slags katastrofe, forklarer professor Maeda.

Skyldfølelser hos mødre

Alt for mange døde under selve evakueringen – især ældre mennesker, der var syge og svage i forvejen. ”Ikke af radioaktivitet, som ikke var tilstrækkelig til at gøre megen skade, men af traumer ved selve evakueringen,” som det hedder i en artikel i *The Lancet*, som professor Maeda har været med til at skrive.

Mange af de flygtende familier flygtede i første omgang mod vest. De vidste, at hele kysten mod nord og syd var ødelagt af tsunamien. Først senere fandt de ud af, at den radioaktive sky fra eksplosionerne drev i samme retning. Mange unge mødre har siden haft skyldfølelse over for deres børn for at have taget ”det forkerte valg,” som professor Maeda siger.

Situationen i børnefamilierne er særligt kritisk, hvis man vil forstå det høje antal PTSD-tilfælde og depressioner.

Over en tredjedel af familierne blev splittet under evakueringen, og i den følgende tid gav det anledning til mange stridigheder, at fædrene typisk ville tilbage til området, hvor deres arbejde var, mens mødrene stadig var bange for deres børns opvækst og ønskede at skabe et nyt liv for familien et helt andet sted.

Hvis man kigger på de mange familier, som mere eller mindre ufrivilligt blev i området lige uden for evakueringszonen, så finder man mange af depressionerne der, og ”her er samspejlet mellem mødre og børn meget vigtigt,” siger professor Maeda.

– Mødres hypersensitivitet skaber hypersensitivitet hos børnene, som giver mødre depressioner og børnene problemer med at opføre sig ordentligt. Det kan skabe en ond cirkel, forklarer han.

Fukushima-stigma

Professor Maeda og hans kolleger ved Fukushimas universitetshospital har på baggrund af deres undersøgelser foreslået, at der etableres et center, som skal sikre en betydeligt bedre forberedelse af evakueringen ved den næste katastrofe. Psykosociale problemer i Fukushima har en ødelæggende virkning på folks liv, og derfor bør de i højere grad integreres i planlægning af genopbygningsindsatsen efter atomulykker som den i Fukushima, mener de.

– Vi bør kunne give effektiv risikokommunikation, siger professor Maeda.

Det er vigtigt for at undgå overdreven frygt i familierne, og det er også vigtigt for at undgå stigma.

Folk fra de evakuerede områder føler sig stigmatiseret af det øvrige Japan, og i mange tilfælde rammes de også af ”selv-stigma.” De begynder – helt ubegrundet – at føle, at der er noget galt med dem på grund af den radioaktivitet, som de har været udsat for. Det kan kun undgås ved bedre information til såvel de ramte befolkningsgrupper som resten af befolkningen.

”Frygten for radioaktivitet er og bliver en overreaktion,” konstaterer professor Koichi Tanigawa, lederen af det forskningsprojekt, som professor Maedas undersøgelser er en del af, i en portrætartikel om sig selv i *The Lancet*.

”Men jeg bebrejder ikke folk, at de overreagerer. Vi havde ikke tilstrækkelig information om strålingsniveauet,” fortsætter han.

Forskningsgruppens arbejde ved universitetshospitalet i selve byen Fukushima tres kilometer væk fra det ulyksalige værk sker i tæt samspil med en behandlings- og rådgivningsindsats over for de evakuerede. Indsatsen omfatter blandt andet en telefонтjeneste med 10-15 ansatte med forskellige ekspertiser, som stadig fem år efter ulykken har meget travlt hver eneste dag.

Det, som i dag bekymrer professor Maeda allermest, og som ligger ham mest på sinde, er stigningen i antallet af selvmord blandt de evakuerede i amtet. I begyndelsen var det ikke så stort i Fukushima. Det var ikke meget større end i resten af Japan og lavere end i Iwate, et andet af de tsunami-ramte amter mod nord.

Men i det femte år er antallet af selvmord steget dramatisk.

– Folk har troet på, at nødhjælpen til sidst ville hjælpe, og at genopbygningen ville fortsætte. Men nu – i det femte år – er der mange, der har opgivet håbet. Jeg er meget bekymret over det stigende antal selvmord, slutter professor Maeda. ●

Foto: Jiji Press/Pool/Polfoto